

Miért nem sikerült az Éj királynőjének megdönteni Sarastro birodalmát?

A valóságban mindig győz a jó? Azé a győzelem, aki az erősebb. Itt Sarastro birodalma vált erősebbé, mert Tamino, az Ember kiállta a próbákat.

Hogyan lehet mindezen kérdéseket a tanítási óra „aprópénzévé” váltani?

Álljon itt egy részlet az első témakörhöz kapcsolódó óra jegyzőkönyvéből. Az órára a Kecskeméti Kodály Zoltán Ének-zenei Általános Iskola 4/a. osztályában került sor.

A szerző munkáját a Gyermektanulmányok Alapítványának ösztöndíjaként végezte az 1993/94. tanévben.

UNGÁR ANDREA

A rockzene bugyrai

Kedvelem a rockzenét és osztom azok véleményét, akik szerint sok értékkel gazdagította a világot. Ugyanakkor, mint minden másnak, a rockzenének is vannak árnyoldalai. Azoknak ajánlom ezt az írást, akik képesek arra, hogy óvják a fiatalokat a rájuk leselkedő veszélyektől.

Az egyik nagy veszély az értékrendek válsága miatt egyre terebélyesedő erőszak, a fizikai és a lelki terror.

Sajnos mindnyájan tanúi vagyunk annak a destruktív folyamatnak, amit az alkoholizmus, a kábítószeresítés, a szexuális eltévnyedések és a bűnözés növekedése statisztikailag is jelez. A nemzetiségi viszálykodásokat, háborúkat látva, a maffiak, terrorszervezetek terjedő hatalmáról, befolyásáról hallva, a természeti környezet szennyeződését, haladását tapasztalva nem kell sok pesszimizmus ahhoz, hogy e tendenciák révén hovatovább pokolnak lássuk Földünket.

Ezen problémát a rockzene szemszögéből elemzi *Corrado Balducci* demonológus a *Sátán és rockzene* című művében. Az ő gondolatait szeretném most terjeszteni, kiegészítve a saját pszichológiai gyakorlatomban szerzett tapasztalatokkal.

Corrado Balducci könyvében a modernkori sátánizmus általános ismertetésén túl a rockzene bizonyos dalaiban megbúvó ártalmas késztetésekről szól. Előrebocsájtvja: „Nincs olyan zene, amely önmagában démoni volna. Egyesek viszont az ördögöt dicsőítő dalszövegeket írnak és arra buzdítanak, hogy szenteljék magunkat a gonosznak. Az ilyen dalokat nevezhetjük sátáninak.”

A világnézeti különbségek áthidalására a sátán fogalmán most a destruktív irányultságot, a fennálló társadalmi rend destabilizációjára való törekvést, cselekedetet értsük. Az átlag népességben bizonyára kevesen vannak azok, akik a rockzene sátáni, vagy általánosságban negatív tartalmú típusáról, illetve annak káros következményeiről tudnak.

Persze primitív hiba lenne emiatt az egész rockzenét kárthatatni, vagy netán egyes fajtáit pusztán jogi eszközökkel szankcionálni. A drasztikus tiltás sem az alkohol, sem a prostitúció területén, se egyéb területeken nem vezetett eredményre.

A rockzene lehetséges hatásaival azonban érdemes tisztában lennünk.

A zenéről már a harmadik században megállapította *Hszün-Ce* kínai gondolkodó, hogy mély hatást tesz az emberekre, átalakítja erkölcsüket, megváltoztatja szokásaikat. E századi kísérletek pedig bebizonyították: a zene affektív hatása vitathatatlan jelenség, hatását a személyiség tudatalanában fejt ki. Sőt, az alváskutatások tanúsága szerint, az alvó ember tudatalanja éppúgy reagál a zenére, mint az éber állapotban levő. Szorongó megterhelésű álmok jelennek meg kínos hangnemű zenei ingerek adásakor, ami-

kor viszont kellemes zenét szolgáltatnak, akkor eufóriás töltésű álmok keletkeznek. Korántsem közömbösek tehát a zene jellemzői. Egy keleti bölcse megfogalmazása szerint: valahányszor erkölcsstelen muzsika gyakorol hatást az emberekre, lázadó szellem felel arra a zenére, s mihelyest a lázadó szellem testet ölt, felfordulás születik.

Ahogy a zene a terápia eszköze lehet és gyógyíthat, úgy bomlaszthat és árthat is. Magam is meglepődve olvastam Balducci rockzenekarokat jellemző sorait. Ő a rock történetét négy szakaszra osztja. Az *Elvis Presley* nevével fémjelzett kezdet, a soft-rock, a szex felmagasztosításával. A könnyű rock aztán „megkeményedett”, hard-, illetve heavy lett, olyan beépítésekkel az élen, mint *Pete Townshend (The Who)* – aki *Gömbölyös N. László* szerint a Quadopenia operával a rock történetének egyik legelkeseredettebb művét alkotta meg, a 60-as évek közepén előrevetítve a punkok teljes nihiljét. A szex zabolázatlansága mellé a kábítószer dicsőítése társul az Acid-rockban. A harmadik szakasz: a sátánista rock 1968-ban vette kezdetét a *Beatles* együttes *White album*ának *Revolution Number Nine* számával, amely először közvetítette a sátán evangéliumát hirdető tudatalatti üzenetet. A sátánnal való paktumban a *Rolling Stones* együttes még tovább jutott, *Simpathy for the Devil* daluk a sátánvallás forradalmi himnusza lett. Énekesük *Mick Jagger* előszeretettel tartja magát az ördög gyermekének, illetve Lucifernek. 1966-ban kijelentette: „Azt hiszem: az ördög győzött és Isten meghalt.” A *Black Sabbath* szöveglistája és zeneszerzője *Ozzy Osbourne* kendőzetlenül vállalta sátánista hitét. Fellépéseit egy csirveérrrel befröcskölt nő testén celebrált fekete mise előzte meg. Első lemezének borítóján pedig ott díszelgett Krisztus felfordított keresztye, a Sátán jelképe. A *Led Zeppelin Jimmy Page* vezetésével haladt a sátánimádat felé. A boszorkányságon alapul és a tudatalattinak szóló üzeneteket tartalmaz a *Stairway to Heaven* című daluk, amely *Tardos Péter Rocklexikona* szerint az együttes talán legszebb lírai felvétele. (S mi tagadás e dolgozat írójának is egyik kedvence, természetesen rejtett tartalmairól mit sem sejtve.) Miként annak idején csak durva reklámfogásnak véltém a *The Who* zenekar – újságokból ismert – koncert közbeni hangszer-rongálását, féktelen rombolását.

A negyedik szakaszban kialakult punk-rock már egyértelműen az erőszakot tűzte zászlajára, hallgatóságát öncsonkításra, fizikai agresszivitásra, öngyilkosságra ösztönözve. Az öncsonkításról szemléletesen szól *Henry Rollins* karcolata, amely a Petőfi Csarnok kiadásában megjelent *Alterco* újság 1989. decemberi számában olvasható. „Szombat este volt. Esett. A férfi egyedül volt és unatkozott. Unatkozott, de nem dilizett be. A konyhaasztalnál üldögélt és a nagykéssel játszadozott, hogy valamit mégis csináljon. Nekilátott, hogy lemetélje jobb kezének mutatóujját. Borotvaéles – dörmögte magában. Miután végzett, levágta a többi ujját is. Fél óra múlva már az egész jobb karján túl volt. ... hozzákézdett a jobb lába ujjaihoz. Addig nem is hagyta abba, amíg nem végzett az egész lábbal. Aztán levágta a bal lábát is. Üldögélt, kezében a késsel és bámulta a tőkét. Na nem, azt nem fogja felválni. Unatkozott, de nem dilizett be.”

Ez „egyenes beszéd”, ám kezdetben rejtett formában közvetítették a kártékony felhívásaikat a rockbandák. A reklámparban, a sajtóban már húsz évvel ezelőtt betiltották a tudatalatti, szubliminális közlést, a rockzenészek azonban mind a mai napig nyugodtan alkalmazhatják. Rejtett üzeneteiket vagy olyan alacsony, vagy olyan magas frekvencián rögzítik, amit az emberi fül érzékelni nem képes, a tudatos én felfogni, kontrollálni nem tud, így azok akadály nélkül juthatnak a tudattalanba, s anélkül készítetik bizonyos viselkedésmódokra, tevékenységre az egyént, hogy ezt észrevenné. Az igazi veszélyt az okozza *Yaroll* szerint, hogy mivel a tudatalatti üzenet felfoghatatlan a bal agylebeny számára, átkerül a jobb agyféltekébe, amely megfejté és mint igazságot elraktározza. Például rejtett módon köszönti a Sátánt a dallamos zenét játszó *Electricity Light Orchestra* a *Secret Messages* című dalában, a *Led Zeppelin* említett lírai felvételén az elfedett közlés: „Az én drága sátánomnak, úgy elszomorít, milyen keskeny az a kis út, amin a sátán uralkodik. A sátánért kell élnem.” A rock-rajongók gátlásainak egyéb eszközökkel is provokált fellazulása, az általános viszonyok elfajulása egyre inkább lehetővé tette az ártó gondolatok nyílt közlését.

A 70-es években világhírűvé vált ausztrál együttes az *AC/DC Hells Bells* számában világosan énekl: „Fiatal vagy, de meghalsz. Elviszlek a pokolba. Az enyém lesz, a sátáné lesz.” Szöveglistájuk élete utolsó koncertjén azt üvöltötte: „Gyere, sátán, vidd el a lel-

kem! A pokol az ígélet földje! A pokolba szóló szezonbérletem helyett most csak oda jeyget váltok.” Néhány órával később meghalt kábítószer-túladagolás következtében.

Tudva azt, hogy a hard rockot, punkot játszó zenészek közül mennyien a drogba haltak bele, láthatjuk, sokuk nem csupán hirdette a féltelenséget, a pusztítást, hanem meg is cselekedte. Néhányuk mítosszá válását az értelmetlen halál még inkább elősegítette, öngyilkosságuk mintegy a destruktív ige hirdetésüket hitelesítette.

Ian Curtis – a Joy Division punkegyüttes énekese – 23 éves korában akasztotta fel magát. Zenéjük a kritikusok szerint veszélyes zene volt, állandóan két síkon mozgott, a zene és a mélyből jövő zörejek síkján, s valami jég hideg, kiszámított kegyetlenség volt benne. Marton László így ír róluk: „Curtis halála a Joy Division életművének nemcsak megrendítő hitelessége, de egyben örök megdicsőülése” – dalaik szövege – egy olyan Átokföldje létélményét jelenítik meg, mely időben, térben, vágyban és emlékekben egyaránt túlmutat a világi kötődéseken. „Ebből a fennkölt szomorúságból már nincs visszafordulás”.

S itt jutottunk el a rockzene lehetséges legveszélyesebb pontjához.

Nagyon sok dal „csupán” bizonytalanságérzetet és kiábrándultságot kelt, ám némelyek nyíltan csábítanak az öngyilkosságra. Az angolszász The Smiths együttes például így énekel: „Altass el, altass el / Utána hagyj egyedül, s már ne próbálj felkelteni reggel. / El fogok menni. De ne bánkódj miattam. Boldog leszek, hogy távozhattam. Létezik egy más világ / Létezik egy jobb világ. Igen, kell, hogy legyen” A Blondi dalba szőtt javaslata: Fia-talon halj meg, virágodban halj meg. A The Grateful Dead szám címe: Őld meg magad. Az Iron Maiden zenés tanácsa: Ha vér kell, vedd a magad véret.

Nem lehet véletlen tehát, hogy oly sokan rockzene hallgatása közben követnek el öngyilkosságot. Persze azért óvatosan kell kezelnünk az összefüggést, mert miként a jezsuita papra címzett viccben, itt is meghatározó a két elem viszonya. Ugyanis az említett tréfában szereplő szerzetesnek a főpátpja engedélyt adott a dohányzás közbeni imádkozásra. Paptársának azonban elutasították azon kérélmét, hogy imádkozás közben dohánnyozhassék. A két tényező közötti kapcsolat viszont mindenképpen figyelemre méltó. Engem is jórészt ennek az egymásra hatásnak az észlelése ösztökélt a további tájékozódásra.

A hozzám járó fiatalok között több olyan van, aki mindig fekete ruhát hord. Balducci idézi Dianne Core-t, aki szerint a rock eszközeivel nagyon sok fiatal toboroznak a sátánihívők táborába, és a szülők tapasztalata alapján a gyerekek első lépését a sátánizmus felé az jelzi, ha feketébe öltöznek és feketére festik a szobájuk falát.

Én úgy vélem, a fekete ruha mintegy a világ és önmaguk gyászolásának jelképe is, hisz általában nem egyszerűen csak depressziót, hanem egy egész, sajátos életszemléletet jelez, aminek a tagadás, a dekadencián túl a drog és rockzene is szerves része.

Hazánkban szintén kiterjedt köre van már jóideje a drog mellett a punk- és az efféle zenének. 1977-ben alakult meg a Spions együttes. 1978 januárjában került sor az első magyarországi punk-rock koncertre. A Donauer Video Familie az Egyetemi Színpadon lépett fel. „Anna Frank emlékest címen színpadi jeleneteket, zene és filmbetétek felhasználásával olyan művészi alkotást hoztak létre, amely híven közvetítette a félelem, a cinizmus, az erőszakosság és az apátia érzését”. Idézet a címadó dalból: „Egy kis erőszakos szerelem / mielőtt végleg érted jönnek / Anna Frank! Szeretkezz velem / Anna Frank! Sikíts te állat” Egy másik fővárosi zenekar a Fuck off System számának szövege: „Az öngyilkos vágyak nem beszélnek félre, / Kihajolva az ablakon, zuhansz a mélybe / Csak egy pillanat, s elmúlik minden / Ez a jövő túl sötét, ne maradj túl velem.”

Lehet, hogy a citálás nem teljesen pontos, mert az egyik fiatal rajongó idézésére hagyatkozik, aki annak idején részt vett a számára emlékezetes, nagyszerű koncerten. A koncerteken való viselkedésnek természetesen megvannak a kialakult sémái. Általában csoportosan mennek el a hangversenyre. Felkészülés gyanánt előtte jócskán isznak, esetenként egészen a részégségig. Olykor annyira ittas állapotban vesznek részt a koncerten, hogy másnap semmire sem emlékeznek belőle. Kedvelt bemelegítő ital a vodka, miután már kellően begyógyszereztek magukat. Az alkoholtól és a gyógyszertől feloldódva végigtombolják az előadást. S miként az egyik fiatal az ilyen élményeiről és következményeiről, a másnaposságról kinyilvánította: „Az is jó volt, hogy másnap rossz volt.”

Persze gyakran nem kellett koncert sem ahhoz, hogy hasonló állapotba jussanak. Olykor a társaságbeli gyógyszerezés, kábítószerelés és italozás mellett délutántól másnap hajnalig magnóról folyamatosan szólt a „depresszív zene”. Zenehallgatásuk nem szorítkozik csupán a magyarországi punkra, hisz roppant széles az arsenáljuk. Például az e dolgozatban említett valamennyi hazai és külföldi énekes, együttes zenei felvételei közösen forognak. A hangkazetták és a dalok lejegyzett szövegei egyaránt terjednek. Valamelyikük fordítása alapján, kézzel vagy géppel írtan adják át egymásnak őket. Részlet egy ilyenből: „Nyoma veszett az időnek / Elyelt a tolongás, a feszültség, a pánik, a fájdalom, a méreg / A halál és a túlélés vágya / 365 mérfölddel hajtok egy téglafalba / A semmibe vezető út szarral, részegekkel, drogosokkal tele.”

A magányos bódulathoz ugyancsak jó eszköz a rockzene. Egy egésznapos semmittevéshez a depresszív zene önmagában is „lenyomja az embert”.

Ahogy az egyik fiatalember fogalmazta: „Csak fekszem lenehazedve és megnyugszom, mintha relaxálnék, mintha be lennék löve.”

Kétségtelenül van tehát egy bizonyos fajta rockzenének kábító hatása.

Természetesen ez nem egymagában, hanem a már meglévő lelki válságokon, személyiségproblémákon keresztül hat. Nem hiszem tehát, hogy egy egészséges, érett személyiségnek a punkzene hallgatásától bármilyen baja esnék, az sokkal inkább jellemző lehet, hogy az ilyenfajta zene rendszeres hallgatása valamiféle zavart jelez, illetve annak fokozásához, elmélyítéséhez járulhat hozzá.

S ez az, amire a szülőknek, pedagógusoknak egyaránt érdemes odafigyelnie.

BÁLINT BÁNK

Hozzászólás Bodza Klári és Paksa Katalin Magyar Népi Énekiskolájához

„...a dal szükségletből született. Az emberi lélek egészségének a biztosítója. Nem műsor, szórakozás, vagy szórakoztatás, hanem elemi igény, kenyér a lélek éhségére”. Andrásfalvy Bertalannak, a jószemű és érzékeny néprajzkutatónak e szép, és mélyen igaz gondolatai indítják útra az énekes művészpédagógus Bodza Klári és a zenetudós Paksa Katalin személyes vállalkozását.

A szerzők fél évszázados hiányra figyeltek föl és pótlására tesznek kísérletet. Vállalkozásuk nagyságrendjének és sajátosságainak megértéséhez át kell tekintsük az előzményeket, amelyek közismerten Kodály Zoltán és Adám Jenő munkásságához kapcsolódnak.

Kodály már 1918-ban megírja a *Mi a népdal?* című esszéjét, de írását az első *Iskolai énekgyűjtemény* két kötete csak negyedszázad múlva, 1943-44-ben követi. A háború megakadályozta, hogy a két kötet megérdemelt sikert érjen el. A dalolást évezredekken keresztül idegsejtjeiben őrző és fenntartó, paraszti, gazdálkodó réteg 70%-a korábban vidéken élt. A 60-as évek végére ez a szám 20-25%-ra vagy még az alá csökkent. Ez jellemzi a jelenlegi állapotokat is.

A dal elmaradása az egészséges emberi lélek elsivárosodásának mindennél szomorúbb bizonyítéka. Sohasem felejttem el egy tardi asszony 80-as évek elején mondott szavait: „Tetszik tudni, amikor gyerekek voltunk, késő őszi cipő nélkül jártunk, még vasárnap is. Olyan szegények voltunk. Olykor naponta egyszer kaptunk kenyeret. Mégis boldogok voltunk. Énekszótló volt hangos a falu. Ma nem ritka a rádió, a TV, sőt az autó sem, tulajdonképpen mindenünk megvan. Az igazi boldogság valahol mégis elveszett, s vele a dalolni vágyás is”.